

REZERWATY PRZYRODY BOLIMOWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

REZERWATY ISTNIEJĄCE

(1) Rezerwat „Kopanicha”

- **Podstawa utworzenia** - Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11.08.1980r. (MP Nr 19, poz. 94)
- **Położenie administracyjne (gmina)** - Skierniewice
- **Lokalizacja** – w pobliżu drogi nr 705 (ze Skierniewic do Sochaczewa), obok miejscowości Budy Grabskie
- **Powierzchnia** - 43,67 ha, w tym 39,95 ha to powierzchnia leśna zalesiona
- **Cel ochrony** - ochrona mozaikowych, typowych dla zachodniego Mazowsza zespołów leśnych: olsu, łęgu olszowego, boru bagiennego i grądu z wielogatunkowym runem i różnorodnym drzewostanem
- **Plan ochrony** - Pierwszy plan ochrony na okres od 01.01.1984 do 31.12.1993 obowiązywał do 31.12.1992r. Przewidywał on wykonanie cięć sanitarnych, czyszczeń i trzebieży oraz prac odnowieniowo – pielęgnacyjnych. Dodatkowo, projektowane było jednorazowe, pilne usunięcie posuszu w wydzieleniach 156f i 169c (prawidłowość prac została oceniona w protokole komisji RDLP w Łodzi z dnia 09.03.1993r.). Drugi plan ochrony na okres od 01.01.1993r. do 31.12.2002r. sporządzony został przez RDLP w Łodzi – Zespół Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej. Czynności gospodarcze projektowane do wykonania w zakresie ochrony lasu zostały tam określone jako zabezpieczające od szkód za strony czynników przyrody żywej i nieożywionej. Obejmowały one: ochronę granic, zabezpieczenie przed szkodnikami od zwierzyny, ale też owadów i grzybów, zabezpieczenie przeciwpożarowe. Powierzchnia rezerwatu uległa zwiększeniu o 0,09 ha w stosunku do wykazanej w poprzednim planie ochrony rezerwatu na lata 1984 – 1993. Od czasu uznania obszaru za rezerwat zwiększyła się ona o 1,05 ha. Plan ochrony został zatwierdzony przez Głównego Konserwatora Przyrody w 1995 r. i wstępnie obowiązywał do 31.12.2012 r. Według tego planu na terenie rezerwatu przewidywało się jedynie cięcia przedrębne. Plan ochrony stracił moc prawną.¹
- **Typ rezerwatu** - leśny (rezerwat częściowy)
- **Zbiorowiska roślinne** - ols porzeczkowy *Ribeso nigri-Alnetum*, łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*, grąd subkontynentalny *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* i bór bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum*
- **Nadleśnictwo** - Skierniewice
- **Nr oddziałów** - 143a-i; 144b-f; 156a-h; 157a-c; 169a-d
- **Walory przyrodnicze** - rezerwat ma kształt nieregularny; obejmuje on fragment doliny rzeki Rawki (ze skarpią, na zboczu której rośnie kilka okazałych, ponad 200 letnich dębów), która tworzy półkoliste obniżenie pośród położonych powyżej doliny terenów. Występuje tu wiele rzadkich gatunków roślin, min.: bagno zwyczajne *Ledum palustre*, lilia złotogłów *Lilium*

¹ W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) oraz przyjętą przez MS interpretacją jej przepisów, z dniem 2 sierpnia 2001 r. straciły moc prawną obowiązujące przed 2001 r. statuty parków narodowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody.

martagon, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, listera jajowata *listera ovata*, widłak jałowcowy *Lycopodium annotinum*, widłak goździsty *L. clavatum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*. W rezerwacie występuje także bogata fauna – do 2000 roku gniazdował tu bocian czarny *Ciconia nigra* (Jakubowska–Gabara i Markowski 2002), spotyka się tu także losia *Alces alces*.

Zagrożenia - odwodnienie terenu powodujące zmiany w strukturze i składzie gatunkowym olsów, łęgów i boru bagiennego oraz ustępowanie gatunków hydrofilnych, zwłaszcza żurawiny błotnej *Oxycoccus palustris* i bagna zwyczajnego *Ledum palustre*. W wyniku pożaru spłonęła znaczna część boru bagiennego.

(2) Rezerwat „Ruda-Chlebacz”

- **Podstawa utworzenia** - Zarządzenie Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11.08.1980r. (M.P. Nr 19, poz. 94, zmiana Rozp. Nr 11/2002 Wojewody Łódzkiego z dn. 11.09.2002 r.).
- **Położenie administracyjne (gmina)** - Skierniewice
- **Lokalizacja** - między skrzyżowaniem dwóch dróg - prowadzącej do Ośrodka Jazdy Konnej (z miejscowości Ruda) oraz z Rudy w kierunku Starej Wsi (Uroczysko Mokra)
- **Powierzchnia** - 12,42 ha,
- **Cel ochrony** - ochrona fragmentu łągu olszowego ze stanowiskiem rzadkiego widłaka wronca oraz ostoi ptaków i zwierzyny
- **Plan ochrony** - pierwszy plan zagospodarowania rezerwatu na okres od 01.01.1984r. do 31.12.1993r. sporządzono w 1984r. w Biurze Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Warszawie. Drugi plan ochrony na okres od 01.01.1993r. do 31.12.2002r. opracowało Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Radomiu w kwietniu 1993r. Plan ten został zatwierdzony przez Głównego Konserwatora Przyrody w roku 1995 i miał obowiązywać do 31.12.2012 r. Plan ochrony stracił moc prawną.²
- **Typ rezerwatu** – leśny
- **Zbiorowiska roślinne** - łągi jesionowo-olszowe *Fraxino-Alnetum* (Knappek 1981)
- **Nadleśnictwo** - Skierniewice
- **Nr oddziałów** - 210a,b,d; 222a,b
- **Walory przyrodnicze** - rezerwat ma kształt nieregularny; jest położony przy naturalnej krawędzi doliny rzeki Rawki, która stanowi jego granicę. Obszar rezerwatu zajmuje lokalne obniżenie terenu zajęte przez las uznany w latach 70-tych za przykład krajobrazu pierwotnego (Jakubowska – Gabara, Markowski 2002 za Jarosz 1976) - jeden z nielicznych fragmentów nie przekształconego antropogenicznie wilgotnego lasu ze stosunkowo bogatą florą. Na terenie rezerwatu stwierdzono 168 gatunków roślin, w tym do najciekawszych należy: czartawa drobna *Circaea alpina*., gwiazdnica długolistna *Stellaria longifolia* i turzyca darniowa *Carex caespitosa*.
- **Zagrożenia** - odwodnienie terenu powodujące zmiany w strukturze i składzie gatunkowym łągów, a także zanik chronionych i zagrożonych gatunków, m.in.: widłaka wronca *Hyperzja selago* (Jakubowska–Gabara i Markowski 2002). Ponadto, sytuację problematyczną tworzył do niedawna zakład przemysłowy „Rawent” produkujący urządzenia odpylające (obecnie w likwidacji). Zagrożeniem dla rezerwatu jest także jego lokalizacja w pobliżu miejscowości Ruda, co związane jest z pozyskiwaniem torfu i wywożeniem śmieci przez okolicznych mieszkańców.

² J.w.

(3) Rezerwat „Puszcza Mariańska”

- **Podstawa utworzenia** - Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 22 kwietnia 1983r. (M. P. Nr 16, poz. 91)
- **Położenie administracyjne (gmina)** - Puszcza Mariańska
- **Lokalizacja** – w kompleksie leśnym Puszcza Mariańska, w pobliżu drogi nr 10 relacji Żyrardów - Kamion
- **Powierzchnia** - 132,23 ha
- **Cel ochrony** - zachowanie mozaiki lasu grądowego z chronionymi i rzadkimi gatunkami roślin zielnych w runie, ochrona fragmentów zanikającego krajobrazu leśnego puszczy Korabiewsko-Bolimowskiej
- **Plan ochrony** - rezerwat nie posiada opracowanego i zatwierdzonego planu ochrony
- **Typ rezerwatu** - leśny
- **Typy zbiorowisk roślinnych** - łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*, grąd *Tilio-Carpinetum* zróżnicowany na trzy podzespoły - *stachyetosum*, *corydaletosum* i *calamagrostietosum*, dąbrowa świetlista *Quercu roboris* - *Pinetum* zróżnicowana na dwa podzespoły - *typicum* i *molinetosum* oraz bór subkontynentalny *Leucobryum* - *Pinetum*. Największą powierzchnię rezerwatu zajmują fitocenozy podzespołu *Tilio - Carpinetum calamagrostietosum* zróżnicowane na dwa warianty: typowy i wilgotny z *Festuca gigantea*.
- **Nadleśnictwo** - Radziwiłłów
- **Nr oddziałów** - 230a-j, 231a-f, 232a-k, 233a-c,h, 238a-k
- **Walory przyrodnicze** – dużą wartością pod względem przyrodniczym i krajobrazowym rezerwatu są jego drzewostany. Na znacznej powierzchni w pierwszym piętrze występują drzewa ponad 100-letnie w większości I bonitacji o znacznej grubości tak w przeliczeniu na hektar powierzchni, jak i na całkowitą powierzchnię. Drugie piętro osiąga nierzadko wiek 60 lat. Zachowanie zwartej starodrzewia na tak dużej powierzchni leśnej jest unikatowe w skali regionu. Tym samym drzewostany rezerwatu oprócz niewątpliwych wartości przyrodniczych i naukowych, stanowią doskonały obiekt dydaktyczno-edukacyjny.

Florę rezerwatu tworzy 319 gatunków, w tym 43 gatunki mszaków i 276 gatunków roślin naczyniowych. W brioflorze 8 taksonów podlega ochronie częściowej. Wśród roślin naczyniowych stwierdzono 13 gatunków chronionych, w tym 7 podlegających ochronie ścisłej. Na szczególną uwagę zasługuje obecność w rezerwacie gatunków cennych, rzadkich w skali regionu i kraju, ważnych pod względem fitogeograficznym: gwiazdnicy bagiennej *Stellaria uliginosa*, nercznicy szerokolistnej *Dryopteris dilatata*, ożanki czosnkowej *Teucrium scordium*, trzcinnika owłosionego *Calamagrostis villosa*, turzycy luźnokwiatowej *Carex vaginata*, turzycy orzęsionej *C. pilosa* i zachyłki oszczepowatej *Phaeopteris connectilis* (Jakubowska-Gabara 2002).

Fauna glebowa rezerwatu cechuje się nagromadzeniem elementów fauny higrofilnej, mikrofilnej, mezofilnej oraz megafilnej.

Rezerwat „Puszcza Mariańska” jest ważnym obiektem dydaktycznym dla uczniów szkół średnich oraz dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego.

- **Zagrożenia** - odwodnienie terenu powodujące zmiany w strukturze i składzie gatunkowym łęgów oraz łąk wilgotnych; zanik w wyniku sukcesji niewielkich polanek o bogatym składzie florystycznym.
- **Dodatkowe informacje** -Na podstawie porównania wyników badań prowadzonych w rezerwacie w latach 1979 i 1996 w niektórych fitocenozach stwierdzono zarówno zmiany jakościowe, jak i ilościowe. Świadczy to o zachodzącym procesie regeneracji zbiorowisk wcześniej zniekształconych. Główne przejawy tego procesu to ustępowanie heliofilnych gatunków z drzewostanu (brzozy brodawkowatej *Betula pendula*, sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* i topoli osiki *Populus tremula*) i runa (kostrzewa owcza *Festuca*

ovina) oraz zwiększanie udziału roślin łąkowych, głównie graba zwyczajnego *Carpinus betulus*. Zmiany we florze rezerwatu dotyczą wyraźnego zmniejszenia populacji gatunków torfowiskowych i łąkowych oraz całkowitego zaniku niektórych z nich, m.in.: cibory brunatnej *Cyperus fuscus*, turzycy pęcherzykowatej *Carex vesicaria* i turzycy nitkowatej *C. lasiocarpa*, (Jakubowska-Gabara 2002).

(4) Rezerwat „Rawka”

- **Podstawa utworzenia** - Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 24 listopada 1983 r. (M. P. Nr 39, poz. 210), które weszło w życie w dniu 1 stycznia 1984r.
- **Położenie administracyjne (gmina)** - rezerwat znajduje się na terenie kilku gmin województwa łódzkiego i mazowieckiego
- **Lokalizacja** – rezerwat obejmuje koryto rzeki od źródeł do ujścia wraz z pasem 10 m po obydwu stronach Rawki, na terenie BPK od miejscowości Stara Rawa przez Suliszew, Doleck, Kamion, Samice, Budy Grabskie po zbiornik Joachimów - Ziemiary osiągając niemal Bolimów; pozostała część rezerwatu znajduje się poza obrębem Parku.
- **Powierzchnia rezerwatu** wynosi 486,01 ha. Rezerwatem jest, jak wspomniano, cała rzeka od źródeł (dwa strumienie źródłowe) do ujścia, o długości 97 km³ z sumą obydwu strumieni źródłowych. W granicach rezerwatu znajdują się także starorzecza, dolne odcinki rzek: Białki oraz dopływów: Krzemionki, Korabiewki, Rokity i Grabinki wraz z przybrzeżnymi pasami terenu o szerokości 10 m. W granicach BPK znajduje się niemal połowa długości rzeki – odcinek obejmujący blisko 42 kilometry.
- **Cel ochrony** - zachowanie w naturalnym stanie typowo nizinnej, średniej wielkości rzeki wraz z jej dolnym krajobrazem, środowiskiem życia wodnego, z chronionymi roślinami i zwierzętami. W planie ochrony zakładano następujące cele ochrony: (I) umożliwienie swobodnego biegu procesów geomorfologicznych, ekologicznych i ewolucyjnych, w tym: (a) utrzymanie naturalnego koryta rzeczno-geologicznego, (b) utrzymanie rytmu rocznych zmian stanu wody i przepływu, (c) swobodne kształtowanie się zbiorowisk roślinnych; (II) utrzymanie niezmiennego stanu przyrody, w tym: (a) zachowanie dotychczasowych sposobów użytkowania gruntów w dolinie, (b) utrzymanie małych spięrzeń rzeki i tradycyjnych budowli – młynów wodnych, (c) utrzymanie różnorodności siedlisk, zbiorowisk roślinnych oraz gatunków roślin i zwierząt; (III) kształtowanie nowego stanu przyrody, w tym: (a) przywrócenie czystości wód i brzegów rzeki, (b) udrożnienie przepływu rzeki na Rawce środkowej i dolnej, (c) zwiększenie retencji wodnej w Rawce górnej i jej dopływach, (d) unaturalnienie składników bioty (flory i fauny). Za najcenniejszą część rezerwatu uznano w planie ochrony rezerwatu odcinek od Kamiona do Bolimowa – w całości w obrębie BPK.
- **Plan ochrony** - na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach - Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody z dnia 30.09.1994 r. został opracowany przez Zakład Ochrony Przyrody Instytutu Ekologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego plan ochrony rezerwatu na lata 1996-2015. Plan składa się z dwóch części – operatu ochronnego i dokumentacji naukowej. Nadzór nad rezerwatem sprawuje Wojewoda Łódzki, natomiast zarząd i funkcję głównego wykonawcy planu ochrony sprawuje Dyrektor Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. W planie ochrony zastosowano trójstopniowy podział powierzchni rezerwatu. W pierwszym, rezerwat podzielony jest na trzy części: *Rawka górna* – od źródeł do zapory zbiornika Rawa Dolna, *Rawka środkowa* – od wspomnianej zapory do jazu w Kamionie, *Rawka dolna* – od Kamiona do ujścia. Drugi stopień podziału dzieli rzekę - rezerwat na odcinki numerowane (od 1 do 17) od źródeł do ujścia. Ich granice stanowią punkty wyraźnie czytelne na mapach i w terenie – głównie mosty i jazy. Odcinki z kolei dzielą

³ Dane z Planu ochrony rezerwatu Rawka, choć w Monografii Bolimowskiego Parku Krajobrazowego podany odcinek sięga 101,51 km.

się na pododcinki (oznaczone małymi literami alfabetu), które obejmują względnie jednorodnie przyrodniczo fragmenty rzeki. Na terenie BPK znajdują się następujące odcinki i pododcinki: *Rawka środkowa*: 9b,c ; 10a; 11a, *Rawka dolna*: 11b,c,d; 12a; 13a; 14a; 15a; 16a; 17a. W zasadzie cały odcinek na terenie BPK został ujęty w obrębie ochronnym o najsurowszych zakazach i najdalej posuniętej ochronie (odcinki 9a,b,c, 12, 14, 15, 16); pozostałe odcinki na terenie BPK (10a, 11a,b,c,d) należą do obrębu ochronnego o łagodnych zakazach i aktywnej działalności konserwatorskiej. Granice rezerwatu są zmienne - muszą być określane w stosunku do aktualnych linii brzegowych rzeki i jej rozgałęzień, starorzeczy i dopływów. W ślad za tym była ustalana strefa, na której obowiązują zakazy wymienione w zarządzeniu. Plan ochrony stracił moc prawną.⁴

- **Typ rezerwatu** - krajobrazowo-wodny (rezerwat częściowy – oznacza to dopuszczalność działań i zabiegów konserwatorskich oraz określonych sposobów użytkowania zasobów wodnych i ryb).
- **Typy zbiorowisk roślinnych** - kompleks przestrzenny siedlisk występujących w dolinie rzecznej reprezentujących pełną skalę wilgotnościową. W korycie, starorzeczach i rowach melioracyjnych występują zbiorowiska wodne z klas *Lemnetea minoris* i *Potametea* oraz szuwały właściwe związku *Phragmition*. Taras zalewowy porasta mozaika szuwarów turzycowych związku *Magnocaricion*, łąki świeże i wilgotne z klasy *Molinio-Arrhenatheretea*, ziołorośla i okrajki związku *Convolvuletalia sepium*, zarośla wierzbowe *Salicetum triandro-viminalis* i *Salicetum pentandro-cinereae*, olsy *Ribeso nigri-Alnetum* oraz fragmenty łągów jesionowo-olszowych *Fraxino-Alnetum*, wiązowo-jesionowych *Ficario-Ulmetum minoris* i nadrzecznych wierzbowo-topolowych *Populetum albae*.
- **Nadleśnictwo** - 1,53 ha położony w Nadleśnictwie Radziwiłłów; 25,98 ha w Nadleśnictwie Skierniewice (21,53 ha Obręb Rawa Mazowiecka, 4,45 ha Obręb Skierniewice);
- **Nr oddziałów** - Nadleśnictwo Radziwiłłów - 128d, Nadleśnictwo Skierniewice: Obręb Rawa - 133A,g; 134i; 67A,b,c,g,h,j,x; 208d,h; 209a; 11B,l,n,p; 60A,d,f; 213b; 214A,a,b,f,g,x; 216h; 195c,l; 196a,b,d,x; 199c,b –Mazowiecka; Obręb Skierniewice 369m; 371a,b,c; 366A,o,p,x; 355A,j; 353A,m,x; 335i,j,x; 335B,a; 317f,h,x; 323f,h,m,r,n,x; 4C,c,d.
- **Walory przyrodnicze** - znaczne zróżnicowanie siedlisk związanych z rzeką i jej doliną w dużym stopniu rzutuje na bogactwo i różnorodność flory. Ogółem stwierdzono w dolinie występowanie około 540 gatunków roślin naczyniowych, z czego ochronie podlega 10. Wzdłuż całej długości rzeki z dopływami notowane jest występowanie bobra i wydry. Problematyczną kwestią związaną z rezerwatem jest fakt, iż rezerwat obejmuje „rzecz publiczną” – rzekę, której wody są własnością państwa (art. 1 i 4 ustawy z dnia 24.10.1974r. – Prawo wodne. Dz. U. Nr 38, poz. 230 z późn. zm.), z których wszyscy mogą korzystać w sposób powszechny i zwykły (art. 47 Prawa wodnego), a jednocześnie „rzecz nie publiczną”, gdyż pasy łąd przyległe do brzegów mają indywidualnych właścicieli i zarządców. Rozporządzenie o uznaniu za rezerwat, oparte na przepisach art. 2, 13, 23, 36 i 37 ustawy z dnia 16.10.1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492 z późn. zm.) ogranicza swobodę postępowania właścicieli gruntów, ale nie pozbawia ich prawa korzystania ze swojej własności (zgodnie z art. 140 Kodeksu Cywilnego).
- **Zagrożenia** – zanieczyszczenia wód powierzchniowych przez punktowe zrzuty ścieków (głównie pochodzenia komunalnego) oraz spływy powierzchniowe pestycydów i nawozów sztucznych; planowana budowa zbiorników retencyjnych i stawów hodowlanych; przerwanie drożności korytarza ekologicznego i dewastacja środowiska przyrodniczego w wyniku budowy i modernizacji przepraw drogowych i kolejowych przez rzekę; wzrastająca presja urbanistyczna, inwestycyjna i turystyczna (o skali tej ostatniej świadczy liczba 2 - 3 tys.

⁴ J.w.

turystów oszacowana w ciągu pogodnego, letniego dnia w 2006 r. na odcinku na odcinku od Rudy do Bolimowa, jednak należy podkreślić, że presja ta ma charakter punktowy).

(5) Rezerwat „Polana Siwica”

- **Podstawa utworzenia** - Rozporządzenie z dnia 21.12.1998r. Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (D. U. Nr 161, poz. 1097). Wcześniej, w roku 1987 został opracowany przez prof. R. Olaczka i dr W. Pisarka projekt rezerwatu p.n. „Polany Puszczy Bolimowskiej”, który obejmować miał trzy śródleśne polany: „Siwica”, „Stožyska” i „Topieliska”, jednak w takiej postaci nie mógł być zrealizowany.
- **Położenie administracyjne (gmina)** - Nieborów
- **Lokalizacja** - wzdłuż drogi z Borowiny do Wólki Łasieckiej (wzdłuż Traktu Kozackiego), ograniczony drogą prowadzącą z Chyleńca do Starej Wsi
- **Powierzchnia** - obszar łąk i pastwisk, bagien, wód i lasów o powierzchni 68,55 ha stanowiących jedną (największą) z 49 śródleśnych polan zlokalizowanych na terenie Puszczy Bolimowskiej
- **Cel ochrony** - zachowanie śródleśnej polany, charakterystycznej dla Puszczy Bolimowskiej, z całą różnorodnością jej zbiorowisk łąkowych i torfowiskowych
- **Plan ochrony** - rezerwat nie posiada aktualnego planu ochrony, jedynie dokumentację projektową, w której są wskazane zagrożenia i uwagi konserwatorskie
- **Typ rezerwatu** - łąkowo-torfowiskowy, na który obowiązuje zakaz wstępu; zgodnie z zarządzeniem Nr 130/99 z dnia 29.06.1999r. Wojewody Łódzkiego w sprawie wyznaczenia miejsc wstępu na teren rezerwatu przyrody „Polana Siwica” oraz porozumienia pomiędzy Nadleśnictwem Skierniewice a Dyрекcją Bolimowskiego Parku Krajobrazowego z dnia 5.07.1999r. Wstęp na ścieżkę dydaktyczną, zwiedzanie jej, prowadzenie ćwiczeń i obserwacji może odbywać się jedynie w obecności pracowników Nadleśnictwa lub Dyрекcji Parku.
- **Typy zbiorowisk roślinnych** - mozaika zbiorowisk wodnych klas *Potametea* i *Lemnetea minoris*, szuwarów z klasy *Phragmitetea*, łąk i ziołorośli z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* oraz zarośli wierzb szerokolistnych *Salicetum pentandro-cinereae*
- **Nadleśnictwo** - Skierniewice
- **Nr oddziałów** - według stanu na dzień 1 stycznia 1996r.: 79h; 80j; 93b,c; 94a,d; 95c,f,g,i; 110b,c; 111a,b,d; 126A,cs
- **Walory przyrodnicze** - Polana Siwica jest jedną z najrozleglejszych i najbardziej atrakcyjnych polan znajdujących się na terenie Puszczy Bolimowskiej. Polana ma charakter podmokły z jeziorkami powstałymi w starych wyrobiskach torfowych. Miejscami występują też murawy. Wśród odnotowanych w 1984 roku 217 roślin naczyniowych do najcenniejszych należą: starodub łąkowy, goździk pyszny i storczyki, takie jak kruszczyk błotny i szerokolistny. Rezerwat jest także ostoją wielu gatunków zwierząt, głównie owadów, ale także ptaków, w tym bączka, derkacza, słonki (Markowski i in. 1996).
- **Zagrożenia** – sukcesja będąca wynikiem zaprzestania tradycyjnego, ekstensywnego, łąkowopasterskiego użytkowania oraz spadek poziomu wód gruntowych jako skutek złe przeprowadzonej melioracji.

PROJEKTOWANY REZERWAT PRZYRODY „DOLINA RZEKI GRABINKI”

- **Dokumentacja projektowanego rezerwatu** - wykonana w Katedrze Botaniki Uniwersytetu Łódzkiego w 1992 r.
- **Położenie administracyjne (gmina)** - na pograniczu gminy Puszcza Mariańska i gminy Bolimów
- **Lokalizacja** - wzdłuż rzeki Grabinki, w sąsiedztwie wsi Zabudziska i leśniczówki Prochowy Mlynek
- **Powierzchnia** - 60,04 ha, z czego 53,47 ha stanowią lasy
- **Cel ochrony** - zachowanie doliny śródleśnego meandrującego cieku z dobrze wykształconą doliną i interesującą szatą roślinną ze stanowiskami roślin rzadkich, w tym unikalnych w skali kraju i Europy gatunków chronionych oraz ciekawej fauny, w tym awifauny (dziupłaki)
- **Typ rezerwatu** – krajobrazowo - leśny
- **Zbiorowiska roślinne** - stwierdzono siedem zbiorowisk leśnych i zaroślowych oraz kilka zbiorowisk łąkowych i szuwarowych
- **Nadleśnictwo** - Radziwiłłów (leśnictwa Bolimów i Białe Błoto)
- **Nr oddziałów** - 138i,k,l, 147b,c,i,j; 156b,d,f,g; 157a; 167c,g; 178c,d,f; 179a,b; 191b,c,d
- **Walory przyrodnicze** - obszar projektowanego rezerwatu obejmuje dno doliny okresowego cieku Grabinki.. W zbiorowiskach leśnych dominuje łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*, któremu towarzyszą płaty: olsu porzeczkowego *Ribeso nigri-Alnetum*, łęgu wiązowo-jesionowego *Ficario-Ulmetum minoris*, suboceanicznego boru świeżego *Leucobryo-Pinetum* i kontynentalnego boru mieszanego *Quercus robur-Pinetum*, a także płaty grądu subkontynentalnego *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* w odmianie geograficznej mazowieckiej w pełnej skali wilgotnościowej. Na nieużytkowanych łąkach wykształciło się zarośla *Salicetum pentandro-cinereae*. Wśród roślin nieleśnych spotyka się tu zbiorowiska szuwarowe, m. in.: mozgowy *Phalaridetum arundinaceae*, zespół turzycy zaostrej *Caricetum gracilis* oraz kosaćca żółtego *Iridetum pseudacori* (Jakubowska – Gabara, Markowski 2002). Flora rezerwatu obejmuje 300 gatunków roślin naczyniowych, w tym 12 gatunków chronionych, w tym: kruszczyk szerokolistny *Epipactis palustris*, kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon* i wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*
- **Zagrożenia** – bliżej nie określone - wg autorów dokumentacji projektowej proponowany rezerwat nie będzie obejmował całej rzeki (od źródeł), co może przyczynić się do powstawania zagrożeń antropogenicznych związanych z położeniem strefy źródłiskowej w strefie zainwestowania w rejonie Grabiny Radziwiłłowskiej oraz wsi Bartniki.

PROPONOWANE REZERWATY PRZYRODY W PLANIE OCHRONY BPK Z 1998 R.

- 1) Poszerzenie granic rezerwatu „Rawka” z włączeniem całego tarasu zalewowego.
- 2) Rezerwat krajobrazowy „Formy polodowcowe w Chelmcach”
- 3) Rezerwat przyrody nieożywionej „Wąwozy w Lisnej”
- 4) Rezerwat przyrody na terenie uroczyska Nieborów
- 5) Fragment boru Uroczyska Ruda oddział 338